

Jos Perry

Limburg kolenland. Een collage van oud en nieuw

Bouwstenen

Lang, heel lang geleden werkte er op de Staatsmijn Hendrik een stutter van Poolse komaf. Per dienst zette hij drie stutten, waarmee hij 20 gulden verdiende. Dat was heel wat meer dan andere stutters; die konden er in dezelfde tijd hooguit één zetten. Dus verlaagden ze zijn akkoord. Toen zette de Pool per dienst tien stutten, zodat hij nog meer verdiende dan daarvoor! Hoe speelde de 'duivelskerel' dit klaar? De opzichter en een schietmeester verscholen zich om erachter te komen. Maar onze stutter had het tweetal in de gaten en weigerde een poot uit te steken met pottenkijkers om zich heen. Na wéér een verlaging van zijn akkoord zette hij geen tien, maar twintig stutten! - De duivelskerel verdween tenslotte, misschien terug naar Polen, misschien wel regelrecht naar de hel, wie zal het zeggen? Hij moest weg zogenaamd 'omdat zijn papieren niet in orde waren'. Maar de plek waar hij werkte heet nog steeds 'in den duvel'.

Dit verhaal (hier ietwat ingekort) verscheen in de derde jaargang van *De Nedermaas* (1925-1926), samen met enkele soortgelijke verhalen. Ze werden opgetekend door Gerard Lemmens, onder de kop 'Limburgsche mijnwerkers-sagen'.¹ Het zijn bouwstenen van een Limburg dat in de maak was; een *nieuw* Limburg.

Lemmens voelt dat hij iets buitenissigs doet door over sagen te spreken met betrekking tot de Limburgse mijnen. Dat woord sage doet immers denken aan 'lang geleden', aan traditie, aan mondeling overgeleverde verhalen, verhalen die als bronwater opborrelen uit de eigen bodem, opborrelen uit het in die bodem wortelende boerenvolk. De wereld van de Limburgse mijnen in de jaren twintig roept echter precies tegenovergestelde associaties op: een kosmopolitische smeltkroes vol nieuwkomers, een wereld van kabaal, smerige lucht, vervuilde beken. Met zijn bijdrage, met de titel ervan alleen al, 'Limburgsche mijnwerkers-sagen', brengt Lemmens als het ware twee werelden bijeen die op het eerste gezicht niets met elkaar gemeen hebben. Hij realiseert zich dat ook en introduceert zijn mijnwerkerssagen op een haast verontschuldigende toon. Hoe kan een zo jonge, moderne industrie sagen opleveren? 'Modern' en 'sage' staan toch haaks op elkaar? Sagen waren voor de folkloristen van die dagen per definitie oud. Moesten dat ook zijn om eerbied, interesse, liefde, trots in te boezemen. De verschijningsvormen van de moderne grootindustrie deden dat per definitie niet. In elk geval nóg niet. Als er al zoiets bestond als trots op de mijn, dan was die er hooguit bij twee categorieën insiders: de vakman ondergronds en de inge-

¹ Gerard Lemmens, 'Limburgsche mijnwerkers-sagen', *De Nedermaas* 3 (1925-1926) 70-71. Vgl. M. Kemp (red.), *Limburg 1839-1939. Van ploeg tot afbouwhammer* (Maastricht z.j.) 72.

nieur. Niet bij de doorsnee Limburger en zeker niet de heemkundig geïnteresseerden.

Lemmens verenigt niet alleen het onverenigbare, hij doet dat bovendien om zo te zeggen in het hol van de leeuw. Het tijdschrift *De Nedermaas*, opgericht in 1922, was een heemkundig blad met veel aandacht voor historie, landschap en folklore. In de oprichting van het blad en in de inhoud manifesteert zich een nieuw bewustzijn van een eigen regionale identiteit, een bewustzijn dat sterk defensieve, af en toe xenofobe trekken vertoont. Diezelfde sfeer treffen we aan in de Limburgsche Liga (opgericht in 1925), in de vereniging Veldeke (1926), in de campagne tegen de vrijdenkersvereniging Dageraad.

De tekening die de eerste bladzijde van *De Nedermaas* in zijn eerste jaargang sierde, geeft nauwkeurig aan welk Limburg de samenstellers van dit blad beminden: het Limburg van de heuvels en dalen, de dorpjes en kastelen, de ruïnes en veldkruisen. Geen schoorsteen, geen fabriek, geen boortoren, geen schacht. In de tweede jaargang komt daar een wat modernere illustratie voor in de plaats van de hand van J.A. Postmes, maar de ingrediënten blijven ruwweg dezelfde. Dat Lemmens zijn stukken niettemin hier kwijt kan, wijst op een kentering. Al in de tweede jaargang van *De Nedermaas* (p. 133) signaleert de redactie zelf dat haar van vele zijden gevraagd is waarom de Limburgse industrie niet ruimer aandacht krijgt. Lemmens' bijdrage is daarop wellicht mede een antwoord.

Hoe wáár Lemmens' mijnwerkerssagen zijn, laat hij in het midden. Waar het hem om gaat is dat hij ze kon optekenen 'uit den mond van mijnwerkers zelve'. Hij is vooral blij dat dergelijke mondeling doorvertelde verhalen überhaupt bestáán. Hij ziet daarin een bewijs 'dat het Limburgsche volk de sage-dichting nog mint'. Veelzeggend is hier het woordje 'nog'.

Het Limburg van de heuvels en dalen, kerken en wegkruisen zonder industrie. Titelpagina van *De Nedermaas*, fig. 1 (1922-1923), afl. 3, september 1922.

Wie tussen de regels doorleest ontdekt trouwens dat hij ze wel degelijk serieus neemt. Hij koestert ze, zoals een natuurbeschermer de korenwolf koestert en de wilde orchidee. Hij legde het verhaal van de 'duivelskerel' voor aan twee opzichters van de Staatsmijn Hendrik, een Limburger en een 'Hollander'. De Limburger reageert met 'ja daar moet wel iets van aan zijn, daar heb ik vaker van gehoord!'. En wat zegt de Hollander? 'Ach wat! geloof dat gebazel niet'. Die twee zo verschillende reacties markeren de grens tussen Limburgers en Hollanders. En u kunt wel raden aan welke kant van die grens de sympathie van Lemmens ligt.

Lemmens liet het niet bij deze anderhalve bladzijde. In 1936 bundelde hij een reeks uit de mond van mijnwerkers opgetekende verhalen in een boekje getiteld *Mijnwerkersfolklore in Limburg*.² Lemmens was niet alleen een minnaar van folklore, hij was ook mijnbeambte. Hij wilde een brug slaan. Waar het hem om ging was het mijnbedrijf en het mijnwerkersleven te maken tot bouwstenen van een eigen Limburgse volkscultuur - en ze daarmee respectabel te maken; Limburg en de mijn met elkaar te verzoenen.

Collages van oud en nieuw

In dat streven stond hij niet alleen. Verzoening van Limburg met de mijn, met de moderne industriële wereld, is een belangrijk motief in het werk van een reeks publicisten en kunstenaars. Een van hen was Mathias Kemp, broer van Pierre, invloedrijk journalist, publicist en uitgever. Anderen waren de priester-dichter Jacques Schreurs, de neerlandicus Piet Maassen, samensteller van de bloemlezing *De muze van het zwarte goud*, Bertus Aafjes, Bèr Hollewijn en kunstenaars als Charles Eyck.

Wat Lemmens, Kemp en consorten in taal nastreefden, deed Eyck met verf. Eind jaren twintig was hij aan het werk in de kerk van het mijnwerkersdorp Rumpen. Achter het Jozef-altaar maakte hij een muurschildering. Jozef was de patroon van de werkman ('Voorbeeld der werklieden', staat op een van de banderollen te lezen). Eyck schilderde echter niet alleen de voor de hand liggende timmermanswerkplaats, maar ook ondergronds werkende mijnwerkers. In het landschap erboven toonde hij een mijncomplex met rokende schoorstenen. Niet lang daarna ging hij aan de slag in de kerk van Terwinselen. Hier schilderde hij de barmhartige Samaritaan die zich ontfermt over het slachtoffer van een overval. Een traditioneel tafereel, maar Eyck plaatste het bekende bijbelse gegeven opnieuw tegen een eigentijdse achtergrond: een mijnlandschap met koeltorens en schoorstenen (vermoedelijk gemodelleerd naar de Staatsmijn Wilhelmina bij Terwinselen), een liftschacht en een man met een stok die naar de mijn loopt.³

² Uitgever was Veldeke (Mathias Kemp). Ruim veertig jaar later - de Limburgse mijnen waren inmiddels gesloten - zou het worden herdrukt door uitgeverij Corrie Zelen, die daarmee inspeelde op een hernieuwde belangstelling voor volksverhalen en de geschiedenis van de gewone man en vrouw in de jaren zeventig.

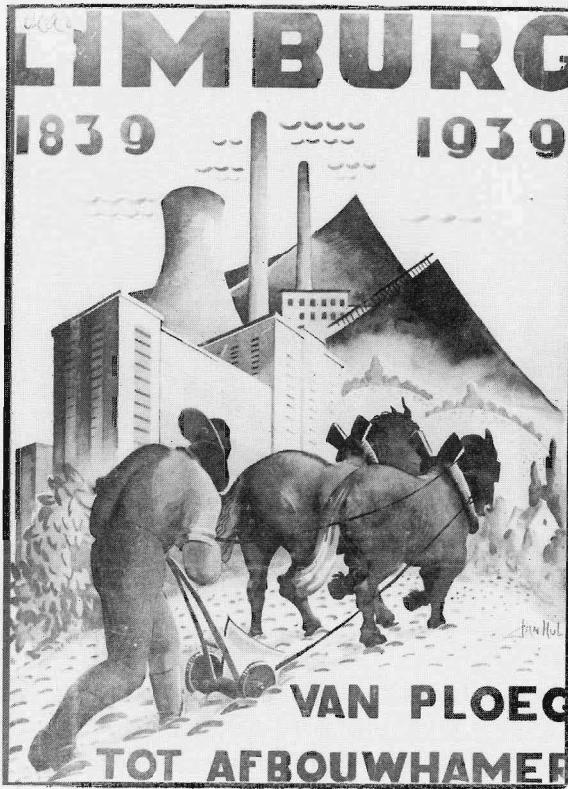
³ J. Pouls e.a., *Charles Eyck 1897-1983. Kunstenaar tussen vernieuwing en traditie* (Maastricht 1997) 128-132.

Charles Eyck maakte deze muurschildering achter het Sint-Josephaltaar in de katholieke kerk Vincentius à Paulo in het mijnwerkersdorp Rumpen in 1929. Foto 1997, studio Peter Bersch Cuijk.

Dergelijke collages treffen we keer op keer aan, niet alleen in de traditionele beeldende kunsten, maar ook in het werk van fotografen en filmmakers. Ze maken deel uit van het idioom van een generatie schrijvers en kunstenaars die, omstreeks 1900 geboren, in de jaren twintig en dertig aan de weg timmeren, zowel individueel als in groepsverband. Gezamenlijk vervullen zij de rol van wat men in de mentaliteitsgeschiedenis aanduidt als 'culturele tussenpersonen'. Zij vormen de schakels, de bemiddelaars tussen de elite en het gewone volk.⁴

⁴ Michel Vovelle, *Mentaliteitsgeschiedenis. Essays over leef- en beeldwereld* (Nijmegen 1985) 126-141. Vgl. P.J.A. Nissen, 'De ontplooiing van het regionaal zelfbewustzijn in de beide provincies Limburg na 1839' in: *Eenheid en scheiding van de beide Limburgen. Verslagbundel van het op 26 mei 1989 te Alden Biesen gehouden congres bij gelegenheid van de herdenking 150 jaar beide Limburgen* (Leeuwarden en Maastricht 1989) 181-212, aldaar 188.

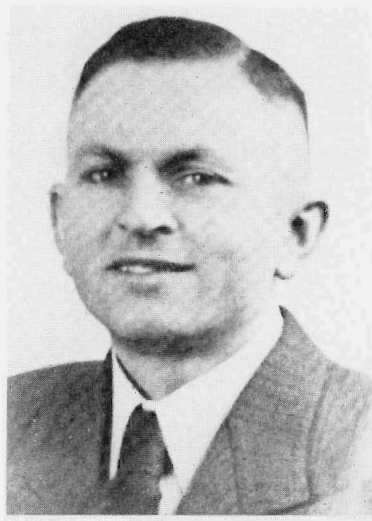
Van ploeg tot afbouwamer. Kunstenaar Jan Hul ontwierp het omslag voor het gedenkboek Limburg 1839-1939. Van ploeg tot afbouwamer onder red. van M. Kemp, Maastricht 1939.

Nieuw voor deze regio is dat die generatie culturele tussenpersonen overwegend bestaat uit leken, uit niet-geestelijken. Toch valt ook voor deze leken Limburg wel degelijk samen met het *katholieke* Limburg. Als zij ervoor pleiten dat Limburg Limburg blijft, dat het zijn eigenheid behoudt, dan bedoelen zij daarmee meteen ook dat Limburg zijn eigen godsdienstigheid moet behouden. Met andere woorden: Limburg moet katholiek blijven. En volgens hen zal dat nooit lukken als Limburg de wereld van de mijn (en daarbij denkt men vooral aan de Staatsmijnen) overlaat aan buitenstaanders: Hollanders, buitenlanders, protestanten, onkerkelijken, socialisten. Kortom: het mijnbedrijf moet worden verlimburgst.

Het Limburg dat Mathias Kemp en de zijnen voor ogen staat, zal een collage moeten worden van oud en nieuw. Illustratief is het omslag van het door Kemp samengestelde overzichtswerk *Limburg 1839-1939*. We zien een ploegende boer met twee paarden; daarachter het gebouwencomplex van een moderne mijn. De ondertitel luidt *Van ploeg tot afbouwamer*. De boodschap is duidelijk: het is niet

Kerkraadsche mijnwerker, 41 j.
(Noordsch type)

Kerkraadsche mijnwerker, 37 j.
(Alpien type)

Twee 'Kerkraadsche mijnwerkers', uit: Dr Win. Roukens, *Limburg. Land, Volk en Kultuur, deel I, Lutterade 1941.*

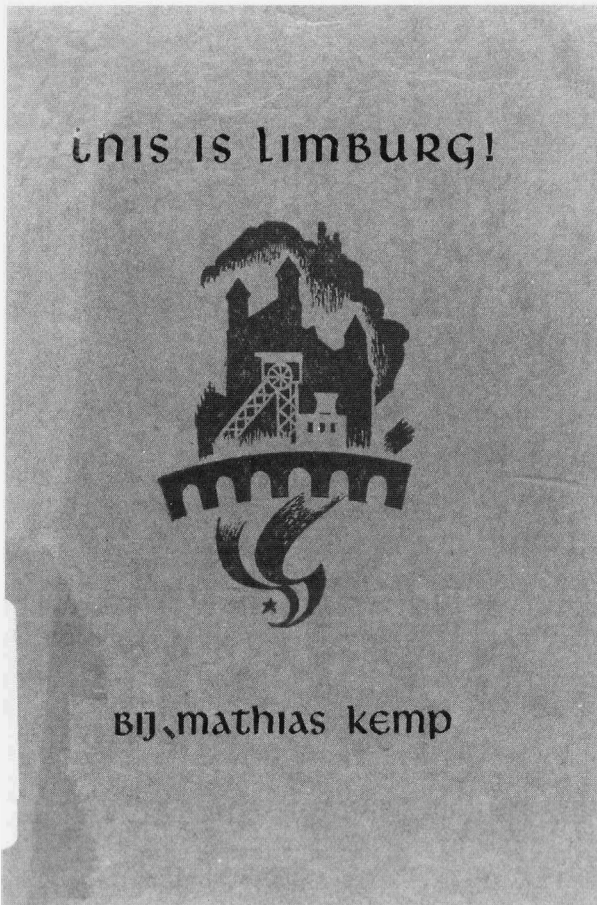
langer ploeg of afbouwamer, het is voortaan ploeg en afbouwamer. Niet alleen de boer is thuis in Limburg, de mijnwerker is dat ook. En om dat thuis-zijn te onderstrepen herinnert men er graag aan dat Limburg de 'oudste kolenmijn van Europa' binnen zijn grenzen heeft.⁵

De mijn verankeren in de eigen bodem: dat is het streven. Een bijzondere variant ervan treffen wij aan bij de volkskundige Winand Roukens. In zijn boekje *Limburg. Land, volk en kultuur* uit 1941 meet hij het Germaanse element in dit gewest breed uit. Roukens doet zijn best alle niet-Germaanse invloeden te bagatelliseren. De Limburgers gaan, zo betoogt hij, terug op 'waarschijnlijk zuiver, zoo goed als zeker overwegend Germaansche volksgroepen', de volksverhuizing heeft het Germaanse element versterkt en de immigratie van andere 'elementen', bijvoorbeeld die van Polen en Tsjechen in de mijnstreek 'is tengevolge van de geringe vermenging m.i. in deze niet van wezenlijke beteekenis'.⁶ (Gelukkig maar!, hoor je hem denken). Om zijn stellingen kracht bij te zetten neemt Roukens niet alleen afbeeldingen van schilderachtige Limburgse boeren op, maar ook foto's van 'Kerkraadsche mijnwerkers'. Volgens de onderschriften behoren ze respectievelijk tot het Noordsche en het Alpiene type, gekenmerkt door een lange en smalle, respectievelijk een korte en ronde schedel.⁷

⁵ Kemp, *Limburg 1839-1939*, 171, 172.

⁶ Win. Roukens, *Limburg. Land, volk en kultuur. Deel I* (Lutterade 1941) 21. Het boek was bedoeld als eerste deel van een tenminste acht delen omvattende serie rondom thema's als Limburgse volkskunde, volkstaal, volksaard, plaats- en familienamen.

⁷ Roukens, *Limburg*, 20. Foto's: tegenover pag. 19.

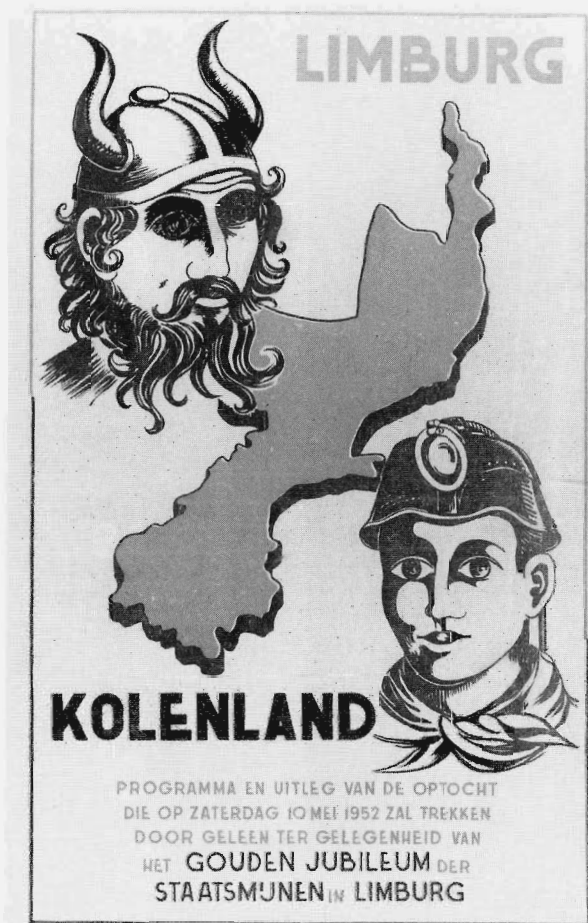

De Onze-Lieve-Vrouwekerk, de Sint-Servaasbrug en een mijnschachtbok in een collage. Omslag van This is Limburg! by Mathias Kemp, Maastricht 1945.

Roukens' belangstelling voor schedels en rassen mag bizar lijken, feitelijk past dit oorlogsproduct naadloos in de trend waar het hier om gaat. Ook Roukens mikt op een solide verankering - hier zelfs een genetische verankering - van de mijnwerker in het echte, oorspronkelijke, authentieke (wat hier neerkomt op Germaanse) Limburg.

Collages van oud en nieuw. Wanneer Mathias Kemp na de bevrijding een soort pocketeditie van zijn Limburg-boek in het Engels uitgeeft, kennelijk bedoeld als voorlichtingsmateriaal voor geallieerde militairen en getiteld *This is Limburg!*, zien wij op het omslag al weer zo'n collage, een innige verstrengeling van oud en nieuw. Centraal staat een schachtbok, maar dit symbool van de mijn wordt omgeven, om niet te zeggen omhelsd, door de vertrouwde silhouetten van de oude Maasbrug en de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek.

Limburg kolenland

Omslag van Limburg Kolenland.

Nooit is er met meer energie aan een mijntraditie gebouwd dan in de eerste tien naoorlogse jaren. Professionele voorlichters in dienst van de mijnbedrijven als Bernard Bekman en Paul Frische spelen daarin een belangrijke rol. Propaganda maken voor de mijn en voor het werken in de mijn is hun *beroep*; dat onderscheidt hen van de figuren die ik eerder noemde. Maar dat zij dat beroep met zoveel vrucht kunnen uitoefenen, heeft alles te maken met bijzondere omstandigheden van tijd en plaats: het klimaat van wederopbouw en klassensamenwerking aan de ene kant, de bereidwilligheid van zoveel literaire en artistieke talenten binnen en buiten het mijnbedrijf aan de andere kant.

Natuurlijk, een opdracht van een bedrijf betekent inkomsten en is daarom alleen al welkom. Maar dat vormt toch geen afdoende verklaring voor het

Kunstenaar Eugène Quanjel ontwierp monumentale decors voor de jubileummanifestatie in het centrum van Geleen ter gelegenheid van 50 jaar Staatsmijnen. Foto 1952, album no. 6 'Gouden Mijnen'. Flitsen uit de viering van het 50-jarig bestaan der Staatsmijnen in Limburg (coll. Gemeentearchief Geleen).

enthousiasme waarmee zovelen hun bijdrage leverden aan de imagoverbetering van de mijnwerker. Te denken valt aan al eerder genoemde publicisten als Mathias Kemp, Bertus Aafjes en Jacques Schreurs, aan de productieve en veelzijdige alleskunner Charles Eyck, maar ook aan kunstenaars als Hubert Levigne en Harrie Koolen, fotografen en filmmakers als Hub. Leufkens en Karel van Straaten, mijningenieurs met historische belangstelling als ir. Raedts en ir. Dinger en mijnbeambten als Mya Brennenraedts.

'Een eeuw van uitersten': als het gaat om de houding ten opzichte van de mijn is dat geen slechte typering. De hartgrondige afkeer die er minstens bij een deel van de bevolking zeker geweest is, werd een zeldzaamheid. De stemming sloeg om. Ten tijde van het gouden jubileum van de Staatsmijnen in mei 1952 is er zelfs sprake van een euforie.⁸ Het jubileum werd een feest van superlatieven. Het kon alleen slagen omdat dat project van verzoening waarover ik sprak - verzoening van Limburg met de mijn - kennelijk een breed draagvlak had gevonden. We hebben het nu niet meer over een handvol kunstenaars en schrijvers: heel Zuid-Limburg stond op zijn kop! Maar liefst vier optochten trokken door de mijnstreek. Boerenknechten waren met honderden hengsten en merries naar

⁸ Voor een uitvoeriger beschouwing: Jos Perry, 'Jubeljaren. Staatsmijnen weerspiegeld in vier jubilea' in: *Publications 1998/1999* (ter perse).

De monniken van Rolduc ontdekken de steenkool. Jubileumstoet 50 jaar Staatsmijnen, 10 mei 1952. Fotoalbum 'Gouden Mijnen' (coll. Gemeentearchief Geleen).

de mijncentra getrokken om deze optochten van de nodige paardenkrachten te voorzien. De kilometers lange optocht die onder het motto *Limburg Kolenland* door Geleen trok, gold als 'de grootste - en duurste - ooit in Nederland gehouden': 70 paarden, 2000 figuranten, 800 historische kostuums, 10 muziekkorpsen, 51 praalwagens, 20 jeeps, 8 tractoren en 1 locomotief (gratis uitgeleend door de Nederlandse Spoorwegen).

De optochten hadden feitelijk het karakter van een geschiedenisboek. Een journalist noemde het spektakel in Geleen 'de meest kleurrijke historie, welke we ooit zagen voorbijtrekken'. Herauten te paard, in middeleeuwse klederdacht, verzorgden met luid bazuïngeschal het voorwoord. Daarna volgden de hoofdstukken: wagens en groepen over onderwerpen als 'Limburg in de Oudheid', 'Komst van het Christendom', 'De ontdekking van de steenkool', 'Bokkenrijders'. Omvangrijk was natuurlijk het hoofdstuk over de staatsmijnbedrijven en hun producten. Daarna kwamen weer meer algemene thema's: 'De Bevrijding', 'Moderne strijdmacht', 'Limburg en Oranje'. Tenslotte de apotheose: een bloemenwagen als hulde aan Sint Barbara, de patrones van de mijnwerkers.

Veel aandacht in verschillende optochten kreeg de opleiding van toekomstige mijnwerkers. Vergeleken daarbij kwam de chemie - achteraf gezien de *werkelijke* toekomst van de Staatsmijnen! - er belkaaid af.

Continuïteit, een zinvol verband tussen verleden, heden en toekomst, was het *leitmotif* in alle vier de optochten. Continuïteit was ook de rode draad in het

De bokkenrijders ... de heks op haar bezem behoorde bij de bokkenrijders. Fotoalbum 'Gouden Mijnen' (coll. Gemeentearchief Geleen).

toneelstuk 'Barbara'. Regisseur van deze 'mijnwerkerslegende in vier bedrijven met proloog' was Joris Diels, auteur was ene Ed. Solinger. Achter dit pseudoniem gingen B. Bekman en P. Frische schuil, beide werkzaam bij de Voorlichtingsdienst van de Staatsmijnen. Dit is temeer curieus als we bedenken dat de voorstelling gepresenteerd werd als geschenk van de Culturele Raad Limburg aan het jubilerende bedrijf. Met deze voorstelling wilde de speelgroep Limburg 'een culturele uiting van eigen bodem' presenteren, een *modern* spel, met als thema 'de *oude* verbondenheid van ons Limburgse volk met het ambacht aan de "kool" [cursiv. JP].

Die verbondenheid kreeg op een andere manier gestalte in een tweede toneelvoorstelling: 'Mensen', geschreven en geredigeerd door de Maastrichtenaar Bèr Hollewijn. De oude boer in dit spel heeft moeite met de nieuwe tijd en de mijnen, maar 'terwille van het geluk zijner kinderen' *verzoent* hij zich er tenslotte mee. Het stuk wilde een hulde zijn aan de mannen van hoog tot laag 'die in 50 jaar van Limburg een der mooiste mijnbekkens van de wereld hebben gemaakt', zoals de programmatoelichting meldt.⁹

In een derde toneelstuk, 'Ik kies een mijnwerker', wordt de dochter van een gewezen zakenman verliefd op een mijnwerker. Het levert spanning op met

⁹ Hollewijn publiceerde in het jubileumjaar een historische roman met dezelfde strekking, getiteld *Brandende aarde*. Zie: J. Perry, 'De mijn als roman' in: Wiel Kusters en Jos Perry, *Versteende wouden. Mijnen en mijnwerkers in woord en beeld* (Amsterdam 1999) 35-50, aldaar 46-47.

Uitbeelding van de staatsmijn Maurits in de jubileumstoet 50 jaar Staatsmijnen in Limburg, 10 mei 1952. Fotoalbum 'Gouden Mijnen' (coll. Gemeentearchief Geleen).

haar vader, die een heel andere toekomst voor haar wenst. Toch krijgt alles een *happy end*, dankzij haar volharding in de liefde en hun Godsvertrouwen.¹⁰

Verzoening en harmonie bepalen ook de sfeer in twee andere producten van het jubileum: de documentaire film 'De zwarte stroom' en het KRO-hoorspel 'Zij kennen dag noch uur'.¹¹ Het hoorspel speelt zich af, jawel, in het gezin van een Limburgse mijnwerker, Kusters genaamd. Weer is de apotheose een *bekering*: nu niet van de vader (zoals in het stuk van Hollewijn), maar van de zoon. Na de oorlog is hij vertrokken naar het buitenland. De berichten over de jubileumfeesten brengen hem weer thuis, letterlijk en figuurlijk. Aan het eind van het hoorspel bekent de zoon: 'Ik heb de koel verraden, toen ik er vandoor ging (...) Je maakt je niet ongestraft los van de plek, waar je geboren bent (...) Ik heb ze weer gezien, de Emma, de Oranje Nassau III en daarachter de Hendrik (...) de huizen van hen, die een etmaal verdelen in drie sichten en daarop hun leven instellen, dat God eens zal afsluiten op Zijn dag en uur. En die weten, dat 't zo alleen goed kan zijn'.

Teksten als deze vervullen ons een halve eeuw later met gemengde gevoelens. Dit is natuurlijk nooit de taal en de stemming van de doorsnee mijnwer-

¹⁰ Van dit door Emm. Franck geschreven stuk vond ik wel een programmaboekje, maar geen recensies. De voorstelling maakte geen deel uit van het officiële jubileumprogramma.

¹¹ Auteur was Tom Bouws, de regie voerde Willem Tollenaar. Het hoorspel werd uitgezonden op vrijdagavond 9 mei 1952.

kers geweest - zelfs niet in mei 1952. Toch waren de euforie, de trots en het zelfbewustzijn die zich in die weken manifesteerden, realiteit.

Slechts een enkeling toonde reserves. Interessant in zijn ambivalentie is de houding van de dichter-publicist Paul Haimon. Hij was zelf om zo te zeggen medeplichtig aan het feestgedruis; voor een galaconcert door het Muziekcorps van de Staatsmijn Maurits met groot koor leverde hij zelf teksten voor variaties op Verdi's Triomfmars en het Glückauflied. Intussen moet diezelfde Haimon ietwat overvoerd zijn geraakt door het oorverdovende gejubel. In zijn bespreking van Hollewijns toneelstuk *Mensen* signaleerde hij een merkwaardige omkering in de beeldvorming. Inderdaad: van het ene uiterste naar het andere. De éne overdrijving - die van de tegenstanders van de mijnbouw - had plaats gemaakt voor de andere: die van wat Haimon noemde 'de pro-lieden'. Van pro naar propaganda was het maar een kleine stap. Zó ver gingen de pro-lieden in hun lofzangen op de mijn, dat ze een verkapt soort ronselaars leken.¹²

Vast staat dat de 'pro-lieden' in 1952 talrijk waren, en kritische geluiden schaars. *De Waarheid* hekelde nog maar weer eens het jaagsysteem van de jaren dertig. En pater Jacobs ergerde zich omdat in het jubileumboek de naam van Doctor Poels niet voorkwam.¹³ Maar dit gemopper was zeker niet representatief. In feite leek het ideaal van consensus dichter bij verwezenlijking dan ooit.

Slot

Deze beschouwing handelde over het bouwen aan een mijntraditie. Over de mensen die dat deden, hun motieven, hun methodes. Rest de vraag of deze propagandisten van de mijn - van de *Limburgse* mijn - succes boekten.

Tot op zekere hoogte boekten zij dat inderdaad - voor zo ver en voor zo lang hun streven spoorde met de carrière van de steenkool als brandstof, en met de wisselvalligheden van de arbeidsmarkt. Inderdaad raakten Limburg en de mijn met elkaar verzoend. Sterker nog, ze raakten hoteldebotel op elkaar, zoals het gouden jubileum van Staatsmijnen in 1952 laat zien.

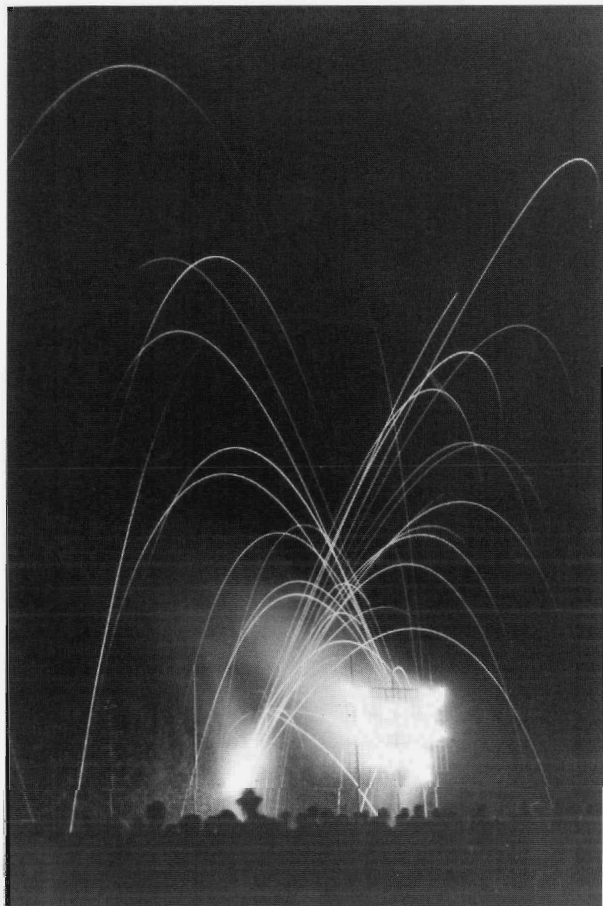
Maar verliefdheid duurt meestal niet lang. Dat geldt ook hier. Deze gelieven gingen al snel vreemd, allebei. Het prestige van het mijnwerkersberoep mocht dan gestegen zijn, feit blijft dat te weinig mijnwerkerszonen in de voetsporen van hun vaders stapten. Niet de minst belangrijke factor die het enthousiasme voor de mijn afremde was de vrouw.¹⁴

In de jaren zestig was het verloop onder jonge arbeidskrachten groot. Geen wonder: de toekomst van de steenkool leek wankel, de arbeidsmarkt was krap, elders viel ook een behoorlijk loon te verdienen. De ondergrondse vakscholen

¹² *Limburgs Dagblad* 10-5-1952.

¹³ Aldus pater Jac. Jacobs MSC (zelf een van Poels' naaste medewerkers) in een overigens positieve recensie in *De Linie* 9-5-1952.

¹⁴ Aldus H. Wandschneider (Nationale Publiciteits Onderneming NV, Den Haag) in een brief aan P. Frische (voorlichtingsdienst Staatsmijnen in Limburg), 20-12-1956 (RAL 17:26/42, Centraal Archief DSM, inv.nr. 1). Vgl. J. Perry, 'Van vader op zoon' in: Kusters en Perry, *Versteende wouden*, 83-96.

Vuurwerk bij het slotfeest ... 'zilver spuitende fonteinen rond 50 gouden jaren', 10 mei 1952. Fotoalbum 'Gouden Mijnen' (coll. Gemeentearchief Geleen).

liepen leeg. Daarmee verdween min of meer geruisloos een van de belangrijkste 'intermédiaires culturels', culturele schakels, die de traditie moesten vestigen.

Allebei gingen ze vreemd. Het bedrijf dat jarenlang nadrukkelijk Staatsmijnen in Limburg had geheten, verplaatste zijn activiteiten niet alleen naar nieuwe productiesectoren maar ook, deels, naar andere landen. Na de mijnsluiting werden de fysieke resten van de steenkoolontginning in korte tijd opgeruimd. In plaats daarvan kwam er een mijnmuseum in Rolduc. Dat is intussen ook al weer verdwenen, opgegaan in een algemener industriemuseum. Wat wel nog steeds bezocht kan worden is de modelmijn in Valkenburg. Deze mijn is namaak - maar de oud-mijnwerkers die de rondleidingen verzorgen zijn echt. Als men hun ernaar vraagt, zullen zij vertellen dat de modelmijn redelijk veel bezoekers trekt - maar vooral van buiten Limburg.